Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Niende Afdeling)

21. marts 2024*

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – forbrugerkreditaftale – direktiv 2008/48/EF – artikel 3, litra g), artikel 10, stk. 2, litra g), og artikel 23 – samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten – ingen angivelse af de relevante omkostninger – sanktion – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – artikel 3, stk. 1, artikel 4, stk. 2, artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1 – punkt 1, litra o), i bilaget til direktiv 93/13/EØF – accessoriske tjenesteydelser i forbindelse med en kreditaftale – vilkår, der giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af vedkommendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af lånebeløbet samt muligheden for at udskyde eller ændre de månedlige kreditafdrag mod betaling af yderligere omkostninger«

I sag C-714/22,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sofijski rajonen sad (kredsdomstolen i Sofia, Bulgarien) ved afgørelse af 21. november 2022, indgået til Domstolen den 22. november 2022, i sagen

S.R.G.

mod

Profi Credit Bulgaria EOOD,

har

DOMSTOLEN (Niende Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, O. Spineanu-Matei (refererende dommer), og dommerne S. Rodin og L.S. Rossi,

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitssekretær: fuldmægtig R. Stefanova-Kamisheva,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 15. november 2023,

efter at der er afgivet indlæg af:

– Profi Credit Bulgaria EOOD ved advokati H.V. Hinov og V. Voynova og K. Vonidova-Milcheva,

* Processprog: bulgarsk.

– Europa-Kommissionen ved N. Nikolova, I. Rubene og N. Ruiz García, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 1, artikel 4, stk. 1 og 2, artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29), punkt 1), litra o), i bilaget til direktiv 93/13 og artikel 3, litra g), artikel 10, stk. 2, litra g), og artikel 23 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/48 af 23. april 2008 om forbrugerkreditaftaler og om ophævelse af Rådets direktiv 87/102/EØF (EUT 2008, L 133, s. 66).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem S.R.G., der har bopæl i Bulgarien, og Profi Credit Bulgaria EOOD, som er et bulgarsk kreditinstitut, vedrørende en kreditaftales ugyldighed og de heraf følgende konsekvenser vedrørende tilbagebetaling af skyldige beløb i form af renter og omkostninger betalt i henhold til denne aftale.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 93/13

3 Artikel 3 i direktiv 93/13 er affattet således:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

2. Et kontraktvilkår anses altid for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet, navnlig i forbindelse med en standardkontrakt.

Den omstændighed, at visse elementer i et kontraktvilkår eller et enkelt kontraktvilkår har været genstand for individuel forhandling, udelukker ikke anvendelse af denne artikel på resten af en aftale, hvis en samlet vurdering fører til den konklusion, at der alligevel er tale om en standardkontrakt.

Hvis en erhvervsdrivende hævder, at et standardiseret kontraktvilkår har været genstand for individuel forhandling, har han bevisbyrden.

3. Bilaget indeholder en vejledende og ikke-udtømmende liste over de kontraktvilkår, der kan betegnes som urimelige.«

4 Dette direktivs artikel 4 fastsætter:

»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.

2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

5 Direktivets artikel 6, stk. 1, bestemmer følgende:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

6 Følgende fremgår af samme direktivs artikel 7, stk. 1:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

7 Bilaget til direktiv 93/13 har overskriften »Kontraktvilkår som omhandlet i artikel 3, stk. 3«. Punkt 1), litra o), i dette direktiv har følgende ordlyd:

»1. Kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er følgende:

[...]

o) at pålægge forbrugeren pligt til at opfylde sine forpligtelser, selv om den erhvervsdrivende ikke opfylder sine«.

Direktiv 2008/48

8 Følgende fremgår af 19., 20., 43. og 47. betragtning til direktiv 2008/48:

»(19) For at forbrugerne sættes i stand til at træffe beslutning på et kvalificeret grundlag, bør de, før kreditaftalen indgås, modtage fyldestgørende oplysninger, som de kan tage med sig og overveje, om betingelserne og omkostningerne vedrørende kreditten og om deres forpligtelser. For at sikre størst mulig gennemskuelighed og sammenlignelighed tilbuddene imellem bør sådanne oplysninger til forbrugerne navnlig omfatte de årlige omkostninger i procent [(ÅOP)] forbundet med kreditten og beregnet på samme måde i hele Fællesskabet. [...]

(20) De samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten bør omfatte alle omkostninger, herunder renter, provisioner, afgifter, honorarer til kreditformidlere og andre honorarer, som forbrugeren skal betale i forbindelse med kreditaftalen, bortset fra notarialgebyrer. [...]

[...]

(43) For at fremme det indre markeds oprettelse og funktion og sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau i hele Fællesskabet bør det sikres, at oplysningerne om [ÅOP] er sammenlignelige i hele Fællesskabet. [...] Nærværende direktiv bør derfor klart og udtømmende fastsætte de samlede omkostninger i forbindelse med en forbrugerkredit.

[...]

(47) Medlemsstaterne bør fastsætte sanktioner for overtrædelse af de nationale bestemmelser, der vedtages i medfør af dette direktiv, og sikre, at de iværksættes. Valget af sanktioner påhviler fortsat medlemsstaterne, men de fastsatte sanktioner bør være effektive, stå i et rimeligt forhold til overtrædelsen og have afskrækkende virkning.«

9 Direktivets artikel 3 med overskriften »Definitioner« bestemmer:

»I dette direktiv forstås ved:

[...]

g) »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten«: alle omkostninger, herunder renter, provision, afgifter, og enhver anden form for honorar, som forbrugeren skal betale i forbindelse med kreditaftalen, og som kreditgiveren har kendskab til, bortset fra notarialgebyrer; omkostninger ved accessoriske tjenesteydelser i forbindelse med kreditaftalen, navnlig forsikringspræmier, medregnes også, såfremt indgåelsen af aftalen om tjenesteydelser desuden er obligatorisk for at opnå kreditten eller for at opnå kreditten på de annoncerede vilkår og betingelser

[...]

i) »[ÅOP]«: de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten udtrykt i procent pr. år af det samlede kreditbeløb, eventuelt omfattende de omkostninger, der er nævnt i artikel 19, stk. 2

[...]«

10 Direktivets artikel 10 med overskriften »Oplysninger, der skal angives i kreditaftalen« bestemmer i stk. 2:

»Kreditaftalen skal klart og koncist angive:

[...]

g) [ÅOP] og det samlede beløb, som skal betales af forbrugeren, beregnet på tidspunktet for indgåelse af kreditaftalen; alle de antagelser, der er lagt til grund ved beregningen af denne procentsats, angives

[...]«

11 Direktivets artikel 19 med overskriften »Beregning af [ÅOP]« bestemmer i stk. 2:

»Ved beregningen af [ÅOP] bestemmes de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten, bortset fra andre omkostninger, som forbrugeren skal betale i forbindelse med misligholdelse af en af de forpligtelser, der er fastsat i kreditaftalen, og de omkostninger ud over købsprisen, som forbrugeren skal betale i forbindelse med køb af varer eller tjenesteydelser, uanset om transaktionen foretages kontant eller på kredit.

Omkostningerne ved forvaltningen af en konto til registrering af både betalingstransaktioner og udnyttelse af kreditmuligheden, omkostningerne ved anvendelse af et betalingsmiddel i forbindelse med både betalingstransaktioner og udnyttelser af kreditmuligheden og andre omkostninger i forbindelse med betalingstransaktioner skal indgå i de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten, medmindre det ikke er obligatorisk at åbne kontoen, og omkostningerne i forbindelse med kontoen klart er angivet separat i kreditaftalen eller i en eventuel anden aftale, der er indgået med forbrugeren.«

12 Artikel 22 i direktiv 2008/48 med overskriften »Harmonisering og direktivets ufravigelige karakter« har følgende ordlyd:

»[...]

3. Medlemsstaterne sikrer endvidere, at de bestemmelser, som de vedtager til gennemførelse af dette direktiv, ikke kan omgås ved den måde, aftalerne udformes på, f.eks. ved at lade udnyttelse af kreditmuligheder eller kreditfaciliteter, der falder ind under dette direktivs anvendelsesområde, indgå i kreditaftaler, hvis art eller formål vil gøre det muligt at undgå anvendelsen af dette direktiv.

4. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at forbrugerne ikke berøves den beskyttelse, som dette direktiv giver, gennem valget af et tredjelands lov som den lov, der skal anvendes på kreditaftalen, såfremt kreditaftalen har nær tilknytning til en eller flere medlemsstaters område.«

13 Direktivets artikel 23 med overskriften »Sanktioner« er sålydende:

»Medlemsstaterne fastsætter regler for sanktioner for overtrædelser af de nationale bestemmelser, der er vedtaget i medfør af dette direktiv, og træffer alle nødvendige foranstaltninger til at sikre, at de iværksættes. Sanktionerne skal være effektive, stå i et rimeligt forhold til overtrædelsen og have afskrækkende virkning.«

Bulgarsk ret

Lov om forpligtelser og aftaler

14 Zakon za zadalzjenijata i dogovorite (lov om forpligtelser og aftaler, DV nr. 275 af 22.11.1950) bestemmer i artikel 26, stk. 1:

»Aftaler, som er i strid med loven eller omgår den, samt aftaler, som er i strid med den offentlige moral, herunder aftaler om fremtidig arv, er ugyldige.«

ZPK

15 Zakon za potrebitelskia kredit (lov om forbrugerkredit, DV nr. 18 af 5.3.2010, herefter »ZPK«) bestemmer i artikel 10a:

»(1) Kreditgiveren kan af forbrugeren opkræve gebyrer og provision for accessoriske tjenesteydelser i forbindelse med forbrugerkreditaftalen.

(2) Kreditgiveren må ikke opkræve gebyrer eller provision for aktiviteter i forbindelse med kreditmuligheden og forvaltning af kreditten.

(3) Kreditgiveren må kun opkræve gebyrer og/eller provision én gang for den samme transaktion.

(4) Forbrugerkreditaftalen skal klart og præcist fastsætte arten og størrelsen på gebyrer og provisioner samt den transaktion, for hvilken disse opkræves.«

16 ZPK's artikel 11 bestemmer:

»(1) Forbrugerkreditaftalen skal affattes på et forståeligt sprog og indeholde:

[...]

10. [ÅOP] og det samlede beløb, som skal betales af forbrugeren, beregnet på tidspunktet for indgåelse af kreditaftalen; de antagelser, der er lagt til grund for at beregne denne sats, som defineret i bilag 1, skal angives

[...]«

17 ZPK's artikel 19 har følgende ordlyd:

»(1) Kredittens [ÅOP] svarer til summen af aktuelle og fremtidige omkostninger for forbrugeren (renter, andre direkte eller indirekte omkostninger, provisioner eller vederlag af enhver art [...]), udtrykt som en årlig procentdel af det samlede kreditbeløb.

(2) Kredittens [ÅOP] beregnes ved hjælp af en formel [...]

(3) Beregningen af [ÅOP] for kreditten omfatter ikke omkostninger:

1. som forbrugeren betaler ved misligholdelse af sine forpligtelser i henhold til forbrugerkreditaftalen

2. ud over varens eller tjenesteydelsens købspris, som erlægges af forbrugeren ved køb af en vare eller levering af en tjenesteydelse, uanset om transaktionen foretages kontant eller på kredit

3. der opstår ved at føre en konto i forbindelse med forbrugerkreditaftalen, idet omkostningerne [...] skal være klart og særskilt angivet i kreditaftalen eller i enhver anden aftale, der er indgået med forbrugeren

4 [...] [ÅOP] må ikke udgøre mere end fem gange den lovbestemte morarentesats i [bulgarske leva (BGN)] eller fremmed valuta, som er fastsat ved dekret udstedt af Republikken Bulgariens ministerråd.

5 […] Kontraktvilkår med omkostninger, der overstiger de i stk. 4 fastsatte, er ugyldige.

6 […] Ved betalinger i henhold til aftaler, der indeholder kontraktvilkår, som er blevet annulleret i henhold til stk. 5, fradrages betalte beløb, som overskrider den i stk. 4 fastsatte grænse, de efterfølgende afdrag på kreditten.«

18 ZPK's artikel 21 er affattet således:

»(1) Vilkår i en forbrugerkreditaftale, der har til formål eller til følge at omgå kravene i denne lov, er ugyldige.

(2) Vilkår i en forbrugerkreditaftale med en fast sats, som fastsætter en højere erstatning til kreditgiveren end fastsat i artikel 32, stk. 4, er ugyldige.«

19 ZDK's artikel 22 bestemmer:

»[…] I tilfælde af manglende overholdelse af kravene i artikel 10, stk. 1, artikel 11, stk. 1, nr. 7-12, og nr. 20, og artikel 11, stk. 2, samt artikel 12, stk. 1, nr. 7-9, er forbrugerkreditaftalen ugyldig.«

20 ZPK's artikel 23 fastsætter:

»Når forbrugerkreditaftalen erklæres ugyldig, hæfter forbrugeren kun for lånets nettoværdi (hovedstol). Forbrugeren skal ikke betale renter eller andre kreditomkostninger.«

21 Artikel 1, nr. 1, i gennemførelsesbestemmelserne til ZDK er affattet således:

»I denne lov forstås ved:

»samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten«: alle omkostninger i forbindelse med kreditten, herunder renter, provision, afgifter, vederlag til kreditformidlere og enhver anden form for honorar, der er direkte forbundet med forbrugerkreditaftalen, som forbrugeren skal betale, og som kreditgiveren har kendskab til, herunder omkostninger ved accessoriske tjenesteydelser i forbindelse med kreditaftalen, navnlig forsikringspræmier, såfremt indgåelsen af aftalen om tjenesteydelser desuden er obligatorisk for at opnå kreditten eller for at opnå kreditten på de annoncerede vilkår og betingelser. De samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkredit omfatter ikke notarialgebyrer.«

GPK

22 Grazjdanski protsesualen kodeks (civil retsplejelov, DV nr. 59 af 20.7.2007, herefter »GPK«) fastsætter følgende i artikel 7, stk. 3:

»[…] Retten efterprøver ex officio, om der foreligger urimelige kontraktvilkår i en forbrugeraftale. Den giver parterne mulighed for at fremsætte bemærkninger til disse spørgsmål.«

23 GPK's artikel 78 har følgende ordlyd:

»(1) De af sagsøgeren betalte gebyrer, sagsomkostninger og salærer til advokat, såfremt den pågældende havde en sådan, afholdes af sagsøgte i det omfang, sagsøgerens krav er taget til følge.

(2) Såfremt sagsøgte ikke på grund af sin adfærd var årsagen til sagen og tager bekræftende til genmæle, tilkendes sagsøgeren sagens omkostninger.

(3) Sagsøgte har ligeledes ret til at kræve de omkostninger, den pågældende har betalt, godtgjort i forhold til den del af kravet, som ikke blev anerkendt.

(4) Sagsøgte har ligeledes ret til sagens omkostninger, såfremt sagen henlægges.

[…]«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

24 Den 10. oktober 2019 indgik parterne i hovedsagen en forbrugerkreditaftale vedrørende et lån på 5 000 BGN (ca. 2 500 EUR) for en periode på 36 måneder med en årlig rentesats på 41% og ÅOP på 49,02%. Det samlede beløb, der skulle tilbagebetales i henhold til denne aftale, beløb sig til 8 765,02 BGN (ca. 4 400 EUR).

25 Den nævnte aftale bestemte, at kunden havde mulighed for at erhverve en eller flere accessoriske tjenesteydelser, hvorved reglerne for anvendelse heraf var specificeret i samme aftales almindelige betingelser. I henhold til disse almindelige betingelsers punkt 15 kunne kunden således vælge ikke at købe en accessorisk tjenesteydelse eller at købe en eller flere tjenesteydelser. I disse betingelsers punkt 15.1 blev »Fast«-tjenesten beskrevet således, at den gav en kunde, der købte denne tjenesteydelse, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af midler, hvilket skulle ske senest 24 timer efter kreditgiverens modtagelse af den undertegnede kreditaftale. I de nævnte betingelsers punkt 15.2 blev »Flexi«-tjenesten beskrevet således, at den på visse betingelser gjorde det muligt at ændre den oprindelige tilbagebetalingsplan. Sidstnævnte tjeneste gav mulighed for at udskyde betalingen af månedlige afdrag i tilfælde af bl.a. uarbejdsdygtighed, opsigelse af ansættelseskontrakten, orlov uden løn, tab eller forringelse af formuen som følge af en katastrofe eller dødsfald hos en person, der bidrog til husstandens indkomst. Ifølge de samme betingelsers punkt 15.2.2.1 skulle der undertegnes et tillæg til aftalen for at benytte denne »Flexi«-tjeneste.

26 S.R.G. valgte at købe de accessoriske tjenesteydelser »Fast«-tjenesten og »Flexi«-tjenesten til henholdsvis 1 250 BGN (ca. 625 EUR) og 2 500 BGN (ca. 1 250 EUR). Da disse priser var medtaget i tilbagebetalingsplanen som bestanddele i den omhandlede kreditaftale, forhøjede de det samlede beløb, der skulle tilbagebetales i henhold til denne aftale, til 12 515,02 BGN (ca. 6 257 EUR).

27 Ifølge den forelæggende ret er det i hovedsagen ubestridt, at disse accessoriske tjenesteydelser frit blev bestilt ved indgåelsen af den omhandlede kreditaftale, uden at det er gjort gældende, at S.R.G. var blevet vildledt med hensyn til denne aftales art, eller at Profi Credit Bulgaria ikke ville have ydet nævnte kredit, hvis de nævnte tjenesteydelser ikke var blevet købt.

28 S.R.G. har anlagt et negativt anerkendelsessøgsmål ved den forelæggende ret med påstand om, at det fastslås, at hun ikke skylder Profi Credit Bulgaria et samlet beløb på 7 515,02 BGN (ca. 3 775 EUR), hvoraf 3 765,02 BGN (ca. 1 900 EUR) svarer til de samlede renter i henhold til aftalen, inklusive den årlige rentesats og ÅOP for hele den omhandlede kreditaftales løbetid, og 3 750 BGN (ca. 1 875 EUR) svarer til de samlede beløb, der skyldes for de accessoriske tjenesteydelser »Fast«-tjenesten og »Flexi«-tjenesten.

29 Ifølge S.R.G. er de kontraktvilkår, der fastsætter forpligtelsen til at betale disse renter og tjenesteydelser, ugyldige, fordi de er i strid med den offentlige moral. For det første har sagsøgeren i hovedsagen gjort gældende, at de nævnte tjenesteydelser, for hvilke der kræves et beløb, der overstiger halvdelen af det lånte beløb, i realiteten henhører under den aktivitet, der består i forvaltning af kreditten. I henhold til ZPK's artikel 10a, stk. 2, kan kreditgiveren imidlertid ikke kræve betaling af gebyrer og provisioner for denne aktivitet. For det andet har sagsøgeren gjort gældende, at prisen for de samme tjenesteydelser burde have været inkluderet i ÅOP, da den udgør en omkostning, der er omfattet af kreditaftalen og af den omhandlede tilbagebetalingsplan. Kreditgiver har imidlertid bevidst undladt at inkludere denne pris i ÅOP for at omgå ZPK's artikel 19, stk. 4, hvorefter ÅOP ikke må udgøre mere end fem gange de lovbestemte morarenter i BGN og i udenlandsk valuta.

30 Profi Credit Bulgaria har derimod anført, at S.R.G. valgte at købe de accessoriske tjenesteydelser »Fast«-tjenesten og »Flexi«-tjenesten med kendskab til de oplysninger, som selskabet havde givet hende før indgåelsen af den omhandlede kreditaftale, og at S.R.G. havde gjort brug af disse tjenesteydelser. Hvad angår rentesatserne og beregningen af ÅOP har sagsøgte i hovedsagen gjort gældende, at det fremgik af denne kreditaftale, at denne beregning blev foretaget på grundlag af de oprindelige rentebeløb og andre omkostninger, og at den blev anvendt indtil udløbet af nævnte aftales løbetid.

31 I denne sammenhæng er den forelæggende ret i første række i tvivl om fortolkningen af direktiv 2008/48, navnlig om fastsættelsen af ÅOP, om konsekvenserne af en urigtig angivelse af denne sats i en kreditaftale og om, hvorvidt den sanktion, der er fastsat i den bulgarske lovgivning, er forholdsmæssig i tilfælde af en urigtig angivelse af denne sats.

32 I denne henseende har den forelæggende ret anført, at en forbrugerkreditaftale, der ikke angiver ÅOP, i henhold til ZPK's artikel 22, sammenholdt med ZPK's artikel 11, stk. 1, punkt 10, og artikel 23, er ugyldig, idet forbrugeren kun skal betale for lånets nettoværdi uden renter eller omkostninger. Den forelæggende ret har derfor rejst det spørgsmål, om det aftalte vederlag for tillægsydelserne »Fast«-tjenesten og »Flexi«-tjenesten i det foreliggende tilfælde udgør en omkostning, der burde have været medtaget i formlen til beregning af ÅOP i overensstemmelse med artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48, og om den ukorrekte angivelse af denne sats i den omhandlede kreditaftale kunne sidestilles med en manglende angivelse af nævnte sats. Den forelæggende ret er desuden i tvivl om, hvorvidt en national lovgivning, i henhold til hvilken der pålægges sanktionerer for ugyldighed af en aftale, der angiver en fejlagtig ÅOP, og som af denne grund fratager kreditgiveren retten til de renter og omkostninger, der er fastsat i denne aftale, er forholdsmæssig i dette direktivs forstand.

33 I anden række ønsker den forelæggende ret under henvisning til sin forpligtelse til at efterprøve, om vilkår i forbrugeraftaler er urimelige, oplyst, hvorledes direktiv 93/13 skal fortolkes, navnlig med hensyn til, om vilkår i en kreditaftale vedrørende accessoriske tjenesteydelser som dem, der er omhandlet i den tvist, der er indbragt for den, henhører under denne kreditaftales hovedgenstand, og om de i givet fald er urimelige.

34 I tredje og sidste række er den forelæggende ret, stadig henset til direktiv 93/13, som fortolket af Domstolen i dom af 16. juli 2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578), i tvivl om fordelingen af sagsomkostningerne, navnlig spørgsmålet om, hvorvidt en eventuel forpligtelse for S.R.G. til at betale en del af sagsomkostningerne, hvis hun gives delvis medhold i sin påstand, er i strid med dette direktivs artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1.

35 På denne baggrund har Sofijski rajonen sad (kredsdomstolen i Sofia, Bulgarien) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 3, litra g), i [direktiv 2008/48] fortolkes således, at gebyrer for accessoriske tjenesteydelser, som er aftalt i tillæg til en forbrugerkreditaftale, såsom gebyrer for muligheden for udsættelse og nedsættelse af rater, udgør en del af [ÅOP] for kreditten?

2) Skal artikel 10, stk. 2, litra g), i direktiv [2008/48] fortolkes således, at det skal lægges til grund, at den forkerte oplysning af [ÅOP] i en kreditaftale mellem en erhvervsdrivende og en forbruger som låntager udgør en manglende oplysning af [ÅOP] i kreditaftalen, og at den nationale domstol skal anvende de retsvirkninger, der i national ret er fastsat for manglende oplysning af [ÅOP]?

3) Skal artikel [22, stk. 4,] i direktiv [2008/48] fortolkes således, at en sanktion i national ret i form af forbrugerkreditaftalens ugyldighed, hvorefter kun det ydede kreditbeløb skal betales tilbage, er forholdsmæssig, hvis [ÅOP] ikke er præcist angivet i forbrugerkreditaftalen?

4) Skal artikel 4, stk. 1 og 2, i direktiv [93/13] fortolkes således, at det skal lægges til grund, at gebyrerne for en pakke af accessoriske tjenesteydelser, som er fastsat i en særskilt tillægsaftale til forbrugerkreditaftalen som hovedaftale, udgør en del af aftalens hovedgenstand og derfor ikke kan være genstand for en prøvelse af vildledning?

5) Skal artikel 3, stk. 1, i direktiv [93/13], sammenholdt med nr. 1), litra o), i bilaget til direktivet, fortolkes således, at et vilkår i en aftale om accessoriske tjenesteydelser til en forbrugerkredit er vildledende, hvis forbrugeren heri gives en abstrakt mulighed for at udsætte og ændre sine betalinger og også skylder gebyrer for dette, selv om han ikke benytter denne mulighed?

6) Skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 samt effektivitetsprincippet fortolkes således, at de er til hinder for en regel, hvorefter det er muligt at pålægge forbrugeren at betale en del af sagsomkostningerne[, for det første,] hvis påstanden om, at det fastslås, at beløb ikke skyldes som følge af, at det fastslås, at et vilkår er urimeligt, delvis tages til følge[, for det andet,] hvis det [er] praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for forbrugeren at gøre sine rettigheder gældende i forbindelse med opgørelsen af kravets størrelse, og [for det tredje,] i alle tilfælde, hvor der foreligger et urimeligt vilkår, herunder i de tilfælde, hvor det urimelige vilkår hverken helt eller delvis har direkte indflydelse på størrelsen af kreditgiverens krav, eller vilkåret ikke har direkte sammenhæng med sagens genstand?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

36 Indledningsvis bemærkes, at selv om den forelæggende ret i affattelsen af det første spørgsmål har begrænset sig til at nævne den tjenesteydelse, der er accessorisk i forhold til forbrugerkreditaftalen, og som gør det muligt at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, forholder det sig ikke desto mindre således, at det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den problematik, der rejses med dette spørgsmål, vedrører de to accessoriske tjenesteydelser, der er omhandlet i hovedsagen, og som er nævnt i denne doms præmis 25.

37 Med henblik på at give denne ret et hensigtsmæssigt og fuldstændigt svar skal det derfor lægges til grund, at det nævnte spørgsmål vedrører disse to accessoriske tjenesteydelser, og at den forelæggende ret med dette spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at omkostninger vedrørende tjenesteydelser, der er accessoriske til en forbrugerkreditaftale, og som giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, er omfattet af begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« som omhandlet i denne bestemmelse og følgelig af begrebet »ÅOP« som omhandlet i denne artikel 3, litra i).

38 Ifølge artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48 omfatter begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« alle omkostninger, herunder renter, provision, afgifter, og enhver anden form for honorar, som forbrugeren skal betale i forbindelse med kreditaftalen, og som kreditgiveren har kendskab til, bortset fra notarialgebyrer. I overensstemmelse med denne bestemmelse omfatter disse omkostninger også omkostninger vedrørende accessoriske tjenesteydelser i forbindelse med kreditaftalen, forudsat at indgåelsen af aftalen om tjenesteydelser er obligatorisk for at opnå selve kreditten eller for at opnå kreditten på de annoncerede vilkår og betingelser.

39 I henhold til artikel 3, litra i), i direktiv 2008/48 svarer ÅOP til de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten udtrykt i procent pr. år af det samlede kreditbeløb, eventuelt omfattende de omkostninger, der er nævnt i dette direktivs artikel 19, stk. 2.

40 For at sikre en udvidet beskyttelse af forbrugerne har EU-lovgiver fastlagt en bred definition af begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« (dom af 16.7.2020, Soho Group, C-686/19, EU:C:2020:582, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis), der betegner de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten, som forbrugeren skal betale i forbindelse med kreditaftalen, og som kreditgiveren har kendskab til (dom af 21.4.2016, Radlinger og Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, præmis 84).

41 For at sikre denne beskyttelse pålægger artikel 22, stk. 3, i direktiv 2008/48 medlemsstaterne at sikre, at de bestemmelser, som de vedtager til gennemførelse af dette direktiv, ikke kan omgås ved den måde, aftalerne udformes på (dom af 11.9.2019, Lexitor, C-383/18, EU:C:2019:702, præmis 30).

42 Det følger af det ovenstående, at det med henblik på at besvare det første spørgsmål skal undersøges, dels om erhvervelsen af de pågældende accessoriske tjenesteydelser udgør en betingelse for selve opnåelsen af kreditten eller gøres obligatorisk i henhold til de annoncerede kontraktvilkår og betingelser, dels om der reelt er tale om tjenesteydelser, der er accessoriske til den i hovedsagen omhandlede kreditaftale, og ikke om en konstruktion, der har til formål at skjule de reelle omkostninger ved denne kredit, således som S.R.G. i det væsentlige har anført.

43 I denne henseende skal det indledningsvis præciseres, at det alene tilkommer den forelæggende ret at foretage en sådan undersøgelse under hensyntagen til alle de oplysninger, som den råder over. I forbindelse med denne undersøgelse kan denne ret ikke udelukkende støtte sig på den omstændighed, at de i hovedsagen omhandlede accessoriske tjenesteydelser blev bestilt frit ved indgåelsen af denne kreditaftale, eller, således som Profi Credit Bulgaria har gjort gældende i retsmødet, at de beløb, der skyldes i henhold til nævnte aftale, og omkostningerne til disse tjenesteydelser var angivet særskilt i den oprindelige tilbagebetalingsplan.

44 Den nævnte ret skal ligeledes inddrage samtlige bestemmelser i den i hovedsagen omhandlede kreditaftale og dennes almindelige betingelser samt den retlige sammenhæng og de faktiske omstændigheder, som denne aftale indgår i, med henblik på at fastslå, om indgåelsen af aftalen var betinget af erhvervelsen af de pågældende accessoriske tjenesteydelser eller gjort obligatorisk ved disse bestemmelser og disse almindelige betingelser eller af kommercielle betingelser, og om et kontraktmæssigt arrangement som det i hovedsagen omhandlede reelt ikke tilsigtede, at vederlaget for det lånte beløb delvist blev eksternaliseret ved bestemmelser vedrørende disse accessoriske tjenesteydelser, således at vederlaget ikke fremgår fuldstændigt af nævnte aftale og følgelig hverken er omfattet af begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« eller af begrebet »ÅOP« som omhandlet i direktiv 2008/48.

45 I overensstemmelse med den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 41, tilkommer det navnlig den forelæggende ret at efterprøve, om den manglende medregning af prisen på de nævnte accessoriske ydelser i ÅOP reelt tilsigtede at omgå forbuddet i ZPK's artikel 19, stk. 4, som fastsætter, at denne sats ikke må overstige fem gange de lovbestemte morarenter i BGN og i udenlandsk valuta, som er fastsat ved bekendtgørelse fra Republikken Bulgariens ministerråd.

46 Henset til disse betragtninger skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at omkostninger vedrørende tjenesteydelser, der er accessoriske til en forbrugerkreditaftale, og som giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, er omfattet af begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« som omhandlet i denne bestemmelse og følgelig af begrebet »ÅOP« som omhandlet i denne artikel 3, litra i), når erhvervelsen af de nævnte tjenesteydelser viser sig at være obligatorisk for at opnå den pågældende kredit, eller når de udgør et arrangement, der har til formål at skjule de reelle omkostninger ved denne kredit.

Det andet og det tredje spørgsmål

47 Indledningsvis bemærkes, at selv om den forelæggende ret i sit tredje spørgsmål har henvist til artikel 22, stk. 4, i direktiv 2008/48, fremgår det af anmodningen om præjudiciel afgørelse, således som den forelæggende ret har præciseret, at dens tvivl i det væsentlige vedrører dette direktivs artikel 23.

48 Da Domstolen i øvrigt har kompetence til at forsyne denne ret med alle de momenter angående fortolkningen, som kan være til nytte ved afgørelsen af hovedsagen, ved fra samtlige de oplysninger, der er fremlagt af denne ret, og navnlig af forelæggelsesafgørelsens præmisser, at udlede de EU-retlige elementer, som det under hensyn til sagens genstand er nødvendigt at fortolke (jf. i denne retning dom af 22.4.2021, Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, præmis 50 og den deri nævnte retspraksis), skal det tredje spørgsmål besvares i forhold til artikel 23.

49 Det skal følgelig lægges til grund, at den forelæggende ret med det andet og det tredje præjudicielle spørgsmål, der skal behandles samlet, nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 10, stk. 2, litra g), og artikel 23 i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for, at en forbrugerkreditaftale, der ikke nævner ÅOP, som omfatter alle de omkostninger, der er fastsat i dette direktivs artikel 3, litra g), anses for rente- og omkostningsfri, således at en annullation af aftalen alene medfører, at den pågældende forbruger tilbagebetaler den lånte kapital.

50 Det skal med henblik på at besvare disse spørgsmål erindres, for det første, at artikel 10, stk. 2, i direktiv 2008/48 har foretaget en fuldstændig harmonisering med hensyn til de elementer, som en kreditaftale skal indeholde (jf. i denne retning dom af 9.11.2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, præmis 56). Med henblik herpå fastsætter dette direktivs artikel 10, stk. 2, litra g), at kreditaftalen klart og koncist skal angive ÅOP og det samlede beløb, der skal betales af forbrugeren, beregnet på tidspunktet for kreditaftalens indgåelse.

51 Det fremgår af Domstolens praksis, at angivelse af ÅOP i kreditaftalen er af væsentlig betydning, bl.a. for så vidt som oplysningerne gør det muligt for forbrugeren at bedømme rækkevidden af sine forpligtelser (jf. i denne retning dom af 9.11.2016, Home Credit Slovakia, C-42/15 EU:C:2016:842, præmis 67 og 70).

52 For det andet fremgår det af artikel 23 i direktiv 2008/48, sammenholdt med 47. betragtning hertil, at selv om valget af, hvilken sanktionsordning der skal anvendes i tilfælde af overtrædelse af de nationale bestemmelser, der er vedtaget i henhold til dette direktiv, er overladt til medlemsstaternes skøn, skal de således fastsatte sanktioner være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have afskrækkende virkning. Dette indebærer, at sanktionerne skal tilpasses overtrædelsernes grovhed, bl.a. ved at sikre en reel afskrækkende virkning, samtidig med at det generelle proportionalitetsprincip overholdes (jf. i denne retning dom af 9.11.2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, præmis 61-63 og den deri nævnte retspraksis).

53 Henset til den væsentlige betydning, som angivelsen af ÅOP i en sådan aftale har for forbrugeren, har Domstolen fastslået, at en national ret af egen drift kan anvende nationale bestemmelser, hvorefter den manglende angivelse af ÅOP har til følge, at den ydede kredit anses for rente- og omkostningsfri (jf. i denne retning dom af 16.11.2010, Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, præmis 77).

54 Domstolen har ligeledes fastslået, at i en situation, hvor der i en kreditaftale er anført en anslået ÅOP, idet det præcise beløb skal angives efter ydelsen af kreditten, skal en sådan sanktion, hvorefter kreditgiveren mister retten til renter og omkostninger, anses for at være forholdsmæssig som omhandlet i artikel 23 i direktiv 2008/48 (jf. i denne retning dom af 9.11.2016, Home Credit Slovakia, C-42/15, EU:C:2016:842, præmis 18 og 69-71).

55 Henset til den væsentlige karakter af angivelsen af ÅOP i en forbrugerkreditaftale for at gøre det muligt for forbrugerne at kende deres rettigheder og forpligtelser og til kravet om i beregningen af denne sats at medtage alle de omkostninger, der er omhandlet i artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48, skal det i det foreliggende tilfælde fastslås, at angivelsen af ÅOP, der ikke nøjagtigt afspejler samtlige disse omkostninger, fratager forbrugeren muligheden for at fastlægge rækkevidden af sin forpligtelse på samme måde som en manglende angivelse af denne sats. Følgelig afspejler en sanktion, hvorefter kreditgiveren mister retten til renter og omkostninger i tilfælde af, at der angives ÅOP, som ikke omfatter alle de nævnte omkostninger, grovheden af en sådan tilsidesættelse og har en afskrækkende virkning og står i et rimeligt forhold til overtrædelsen.

56 Henset til ovenstående betragtninger skal det andet og det tredje spørgsmål besvares med, at artikel 10, stk. 2, litra g), og artikel 23 i direktiv 2008/48 skal fortolkes således, at disse bestemmelser ikke er til hinder for, at en forbrugerkreditaftale, der ikke nævner ÅOP, som omfatter alle de omkostninger, der er fastsat i dette direktivs artikel 3, litra g), anses for rente- og omkostningsfri, således at en annullation af aftalen alene medfører, at den pågældende forbruger skal tilbagebetale den lånte kapital.

Det fjerde spørgsmål

57 Den forelæggende ret ønsker med det fjerde spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at vilkår vedrørende tjenesteydelser, der er accessoriske til en forbrugerkreditaftale, og som giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, henhører under denne aftales hovedgenstand som omhandlet i denne bestemmelse og dermed er udelukket fra vurderingen af, om vilkårene er urimelige.

58 Indledningsvis bemærkes, at selv om de i hovedsagen omhandlede accessoriske tjenesteydelser ifølge affattelsen af dette spørgsmål var fastsat i en accessorisk aftale til den pågældende kreditaftale, fremgår en sådan angivelse ikke klart af anmodningen om præjudiciel afgørelse. Da vilkårene vedrørende disse tjenesteydelser imidlertid er uløseligt forbundet med denne aftale, kan de ikke eksistere selvstændigt uden denne aftale, og omkostningerne til disse tjenesteydelser indgår i planen for tilbagebetaling af lånet. Disse vilkår skal derfor analyseres i den nævnte aftales kontekst og i forhold til dennes genstand, uafhængigt af spørgsmålet om, hvorvidt de findes i selve aftalen eller i en accessorisk aftale.

59 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 foreskriver en undtagelse til den ordning med indholdsmæssig kontrol med urimelige kontraktvilkår, der er fastsat i den beskyttelsesordning til fordel for forbrugerne, som er gennemført med dette direktiv, og at denne bestemmelse derfor skal fortolkes strengt (dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).

60 Hvad angår de kontraktvilkår, som er omfattet af begrebet »aftalens hovedgenstand« som omhandlet i denne bestemmelse, har Domstolen fastslået, at disse vilkår skal forstås som vilkår, der fastlægger aftalens hovedydelser, og som dermed er kendetegnende for aftalen. De vilkår, som derimod er accessoriske i forhold til dem, der definerer selve aftaleforholdets natur, kan ikke være omfattet af dette begreb (dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 35 og 36 og den deri nævnte retspraksis).

61 En kreditaftales hovedydelser består i, at kreditgiveren først og fremmest forpligter sig til at stille en vis sum penge til rådighed for låntager, idet denne for sin del først og fremmest forpligter sig til at tilbagebetale dette beløb, som hovedregel med renter til de aftalte frister (jf. i denne retning dom af 16.3.2023, Caixabank (Gebyr for oprettelse af lån), C-565/21, EU:C:2023:212, præmis 18 og den deri nævnte retspraksis).

62 Henset til forpligtelsen til at fortolke artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 strengt, har Domstolen fastslået, at forpligtelsen til at yde vederlag for tjenesteydelser, der er knyttet til undersøgelsen, ydelsen og behandlingen af lånet, eller andre lignende ydelser, der er forbundet med kreditgiverens virksomhed, og som skyldes ydelsen af lånet, ikke kan anses for at henhøre under de hovedydelser, der følger af en kreditaftale, således som disse er identificeret i denne doms foregående præmis (dom af 16.3.2023, Caixabank (Gebyr for oprettelse af lån), C-565/21, EU:C:2023:212, præmis 22 og 23).

63 Det skal ligeledes bemærkes, at de i denne bestemmelse omhandlede vilkår kun udelukkes fra vurderingen af, om de er urimelige, for så vidt som den kompetente nationale retsinstans efter en konkret bedømmelse i hvert enkelt tilfælde når frem til, at den erhvervsdrivende har affattet dem på en klar og forståelig måde (dom af 5.6.2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

64 Hvad i det foreliggende tilfælde angår kvalificeringen af vilkår, der vedrører omkostningerne i forbindelse med de i hovedsagen omhandlede accessoriske tjenesteydelser, fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at disse tjenesteydelser vedrører den prioriterede stilling, der indrømmes en forbruger, som køber disse tjenesteydelser, i forbindelse med behandlingen af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor.

65 Henset til den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 61 og 62, fremgår det således ikke, at de nævnte tjenesteydelser vedrører selve essensen af det pågældende aftaleforhold, nemlig dels kreditgiverens tilrådighedsstillelse af et pengebeløb, dels tilbagebetalingen af dette beløb, som hovedregel med renter, i henhold til de fastsatte frister, hvilket det imidlertid tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.

66 Hertil kommer, at selv om den forelæggende ret efter den undersøgelse, som den skal foretage inden for rammerne af det første spørgsmål, når frem til den konklusion, at omkostningerne til de i hovedsagen omhandlede accessoriske tjenesteydelser skulle have været inkluderet i »de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« som omhandlet i artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48 og dermed i ÅOP som omhandlet i denne artikel 3, litra i), betyder dette ikke, at vilkårene vedrørende disse omkostninger automatisk er omfattet af undtagelsen i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13.

67 Som Domstolen fastslog i præmis 47 i dom af 26. februar 2015, Matei (C-143/13, EU:C:2015:127), kan den præcise rækkevidde af begrebet »hovedgenstand« som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 således ikke fastlægges ud fra begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« som omhandlet i artikel 3, litra g), i direktiv 2008/48. Den omstændighed, at de samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten omfatter forskellige typer omkostninger, er således ikke afgørende for konstateringen af, at disse omkostninger henhører under hovedydelserne i kreditaftalen (jf. i denne retning dom af 3.9.2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 og C-252/19, EU:C:2020:631, præmis 69).

68 Henset til ovenstående betragtninger skal det fjerde spørgsmål besvares med, at artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at vilkår vedrørende tjenesteydelser, der er accessoriske til en forbrugerkreditaftale, og som giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, i princippet ikke henhører under denne aftales hovedgenstand som omhandlet i denne bestemmelse og dermed ikke er udelukket fra vurderingen af, om vilkårene er urimelige.

Det femte spørgsmål

69 Den forelæggende ret ønsker med det femte spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med punkt 1), litra o), i bilaget til dette direktiv, skal fortolkes således, at et vilkår i en forbrugerkreditaftale, der giver den omhandlede forbruger mulighed for at udskyde eller ændre de månedlige kreditafdrag mod betaling af yderligere omkostninger, selv om det ikke er sikkert, at denne forbruger vil gøre brug af denne mulighed, er urimeligt.

70 Bilaget til direktiv 93/13, som dette direktivs artikel 3, stk. 3, henviser til, indeholder en vejledende og ikke-udtømmende liste over vilkår, der kan erklæres urimelige, herunder, i dette bilags punkt 1, litra o), de kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er at forpligte forbrugeren til at opfylde sine forpligtelser, selv om den erhvervsdrivende ikke opfylder sine forpligtelser.

71 Det fremgår af ordlyden af dette punkt 1, litra o), at dette punkt ikke omfatter et vilkår i en kreditaftale, der gør det muligt for den pågældende forbruger at udskyde eller ændre de månedlige kreditafdrag mod betaling af yderligere omkostninger, for så vidt som et sådant vilkår fastsætter en eventuel forpligtelse, som den erhvervsdrivende i princippet er forpligtet til at opfylde, til gengæld for omkostninger, der svarer til en øget fleksibilitet, der indrømmes forbrugeren ved opfyldelsen af denne aftale.

72 Dette betyder imidlertid ikke, at et sådant vilkår ikke kan anses for urimeligt som omhandlet i artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, hvis det ikke har været genstand for individuel forhandling, og hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

73 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt et bestemt kontraktvilkår er urimeligt, bestemmer artikel 4, stk. 1, i direktiv 93/13, at det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne.

74 Det skal under alle omstændigheder bemærkes, at det i forbindelse med bedømmelsen af, om et kontraktvilkår eventuelt er urimeligt, påhviler den forelæggende ret at tage stilling til, hvorledes dette vilkår skal kvalificeres i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde, og Domstolen af bestemmelserne i direktiv 93/13 at fastlægge de kriterier, som den nationale retsinstans kan eller skal anvende ved undersøgelsen af kontraktvilkår i lyset af disse bestemmelser (dom af 10.9.2020, A (Fremleje af en social bolig), C-738/19, EU:C:2020:687, EU:C:2020:687, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

75 Det følger heraf, at det i det foreliggende tilfælde tilkommer den forelæggende ret at afgøre, om det vilkår, der gør det muligt for den pågældende forbruger at udskyde eller ændre de månedlige kreditafdrag mod betaling af yderligere omkostninger, uafhængigt af den omstændighed, at denne forbruger rent faktisk har anvendt sådanne tjenesteydelser, skal anses for urimeligt, henset til samtlige omstændigheder i forbindelse med kreditaftalens indgåelse.

76 Med henblik herpå udgør såvel spørgsmålet, om dette vilkår er gennemsigtigt, således som det kræves i artikel 5 i direktiv 93/13 (jf. i denne retning dom af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, præmis 62 og den deri nævnte retspraksis), som den skønsbeføjelse, som kreditgiveren råder over i forbindelse med en anmodning om ændring af

planen for tilbagebetaling af lånet, kriterier, der skal tages i betragtning ved vurderingen af, om det nævnte vilkår er urimeligt, og navnlig af den eventuelle skævhed i aftalen, som dette vilkår medfører.

77 I sidstnævnte henseende tilkommer det ligeledes den forelæggende ret at afveje størrelsen af de yderligere omkostninger, der er forbundet med erhvervelsen af den pågældende tjenesteydelse, i forhold til størrelsen af det ydede lån, idet der ligeledes skal tages hensyn til alle de omkostninger, der er forbundet med den i hovedsagen omhandlede kreditaftale. Domstolen har således allerede fastslået, at når en økonomisk vurdering af kvantitativ art viser, at der foreligger en betydelig skævhed, kan denne konstateres, uden at det er nødvendigt at undersøge andre forhold. Når der er tale om en kreditaftale, kan en sådan konstatering bl.a. foretages, hvis de tjenesteydelser, der leveres som modydelse for omkostninger uden renter, ikke med rimelighed henhørte under de ydelser, der udføres som led i indgåelsen eller forvaltningen af denne aftale, eller når det beløb, som forbrugeren pålægges som omkostninger for ydelse og forvaltning af lånet, står i klart misforhold til lånets størrelse (dom af 23.11.2023, Provident Polska, C-321/22, EU:C:2023:911, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis).

78 Henset til ovenstående betragtninger skal det femte spørgsmål besvares med, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at et vilkår i en forbrugerkreditaftale, der giver den omhandlede forbruger mulighed for at udskyde eller ændre de månedlige kreditafdrag mod betaling af yderligere omkostninger, selv om det ikke er sikkert, at denne forbruger vil gøre brug af denne mulighed, kan være urimeligt, navnlig når disse omkostninger står i klart misforhold til det ydede låns størrelse.

Det sjette spørgsmål

79 Med det sjette spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, der gør det muligt at forpligte en forbruger til at bære en del af sagsomkostningerne, når den pågældende – efter, at et kontraktvilkår er kendt ugyldigt, fordi det er urimeligt – kun har fået delvis medhold i sin påstand om tilbagebetaling af beløb, som den pågældende har betalt uretmæssigt i medfør at dette vilkår.

80 Denne ret ønsker navnlig oplyst, om den fortolkning, som Domstolen nåede frem til i præmis 99 i dom af 16. juli 2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578), kun finder anvendelse, når det i praksis er umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at fastlægge omfanget af en forbrugers ret til tilbagebetaling af beløb, som denne har betalt på grundlag af et vilkår, der er kendt urimeligt, eller om denne fortolkning ligeledes finder anvendelse i alle de situationer, hvor den pågældende kun har fået delvis medhold i sin påstand om tilbagebetaling af disse beløb.

81 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at hvis den ikke giver S.R.G. fuldt ud medhold i hendes påstand ved enten at fastslå, at vilkårene vedrørende de i hovedsagen omhandlede accessoriske tjenesteydelser er omfattet af aftalens hovedgenstand som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, eller at omkostningerne i forbindelse med disse tjenesteydelser ikke skal medtages i ÅOP i henhold til direktiv 2008/48, eller at påstanden om, at kreditgiveren fortaber sin ret til renter og omkostninger, kun skal tages delvist til følge, skal den ligeledes træffe afgørelse om fordelingen af sagsomkostningerne i henhold til GPK's artikel 78.

82 Det bemærkes, at fordelingen af sagsomkostningerne i forbindelse med en sag ved de nationale retsinstanser henhører under medlemsstaternes procesautonomi, med forbehold for iagttagelsen af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet (dom af 22.9.2022, Servicios prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).

83 Selv om effektivitetsprincippet generelt ikke er til hinder for, at forbrugeren bærer visse sagsomkostninger, når den pågældende anlægger sag med påstand om, at det fastslås, at et kontraktvilkår er urimeligt (dom af 7.4.2022, Caixabank, C-385/20, EU:C:2022:278, præmis 51), skal det ligeledes bemærkes, at direktiv 93/13 giver forbrugeren en ret til at anlægge sag for en domstol med påstand om, at det fastslås, at et kontraktvilkår er urimeligt, og at dette vilkår ikke finder anvendelse, og denne rets effektivitet skal opretholdes. Ordningen for fordeling af sagsomkostningerne i en sådan sag må derfor ikke afholde forbrugeren fra at udøve denne ret (jf. i denne retning dom af 22.9.2022, Servicios prescriptor y medios de pagos EFC, C-215/21, EU:C:2022:723, præmis 37 og den deri nævnte retspraksis).

84 Domstolen fastslog i præmis 99 i dom af 16. juli 2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578), at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 samt effektivitetsprincippet skal fortolkes således, at disse er til hinder for en ordning, der giver mulighed for at pålægge forbrugeren at bære en del af sagsomkostningerne, alt efter størrelsen på de uretmæssigt betalte beløb, der er blevet restitueret forbrugeren, efter at et kontraktvilkår erklæres ugyldigt, fordi det er urimeligt, idet en sådan ordning indebærer en væsentlig hindring, der kan afholde forbrugerne fra at udøve den ret, som er tillagt ved direktiv 93/13, til en effektiv domstolsprøvelse af den eventuelt urimelige karakter af kontraktvilkår.

85 Den processuelle ordning for fastsættelse af sagsomkostninger, der var omhandlet i den sag, der gav anledning til denne dom, gjorde det, således som det fremgår af den nævnte dom præmis 94, muligt ikke at pålægge den erhvervsdrivende at betale alle sagsomkostningerne, når der blev givet fuld ud medhold i et søgsmål anlagt af en forbruger med påstand om, at et urimeligt kontraktvilkår kendes ugyldigt, men at der kun blev givet delvist medhold i søgsmålet om tilbagebetaling af beløb, der var betalt i medfør af dette vilkår.

86 Det fremgår af den retspraksis, der følger af den nævnte dom, at i en situation, hvor der gives fuldt ud medhold i en påstand om annullation af et kontraktvilkår, fordi det er urimeligt, gør den blotte omstændighed, at der kun sker delvis tilbagebetaling af beløb, der er betalt i henhold til dette vilkår, på grund af en kontradiktorisk praksis, der kan forhindre forbrugeren i at foretage en korrekt opgørelse af sit krav om tilbagebetaling af disse beløb, det ikke muligt at pålægge denne forbruger en del af sagsomkostningerne i forhold til størrelsen af de beløb, der er betalt med urette, og som er blevet tilbagebetalt til forbrugeren.

87 Det kan følgelig ikke udelukkes, at en forbruger må bære en del af de omkostninger, som den pågældende har afholdt, for at anlægge et søgsmål med påstand om, at det fastslås, at et kontraktvilkår er urimeligt, såfremt der efter, at dette vilkår er kendt ugyldigt, gives delvis medhold i den pågældende forbrugers påstand om tilbagebetaling af beløb, som denne har betalt med urette i medfør af nævnte vilkår, navnlig når denne forbruger udøver sin ret til tilbagebetaling i ond tro. Hvis der imidlertid, efter at der er givet medhold i søgsmålet med påstand om ugyldighed, kun gives delvis medhold i påstanden om tilbagebetaling med den begrundelse, at det i praksis er umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for forbrugeren at fastlægge omfanget af sin ret til tilbagebetaling af disse beløb, kan en processuel ordning, hvorefter den samme forbruger skal betale en del af omkostningerne i forbindelse med en sådan sag, afholde forbrugeren fra at udøve de rettigheder, som denne er tillagt ved direktiv 93/13.

88 Henset til disse betragtninger skal det sjette spørgsmål besvares med, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet, skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, der gør det muligt at forpligte en forbruger til at bære en del af sagsomkostningerne, når den pågældende – efter, at et kontraktvilkår er kendt ugyldigt, fordi det er urimeligt – kun har fået delvis medhold i sin påstand om tilbagebetaling af beløb, som den pågældende har betalt uretmæssigt i medfør at dette vilkår, med den begrundelse, at det i praksis er umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at fastlægge omfanget af denne forbrugers ret til tilbagebetaling af disse beløb.

Sagsomkostninger

89 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Niende Afdeling) for ret:

1) Artikel 3, litra g), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/48/EF af 23. april 2008 om forbrugerkreditaftaler og om ophævelse af Rådets direktiv 87/102/EØF

skal fortolkes således, at

omkostninger vedrørende tjenesteydelser, der er accessoriske til en forbrugerkreditaftale, og som giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, er omfattet af begrebet »samlede omkostninger i forbindelse med forbrugerkreditten« som omhandlet i denne bestemmelse og følgelig af begrebet »årlige omkostninger i procent« som omhandlet i denne artikel 3, litra i), når erhvervelsen af de nævnte tjenesteydelser viser sig at være obligatorisk for at opnå den pågældende kredit, eller når de udgør et arrangement, der har til formål at skjule de reelle omkostninger ved denne kredit.

2) Artikel 10, stk. 2, litra g), og artikel 23 i direktiv 2008/48

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser ikke er til hinder for, at en forbrugerkreditaftale, der ikke nævner årlige omkostninger i procent, som omfatter alle de omkostninger, der er fastsat i dette direktivs artikel 3, litra g), anses for rente- og omkostningsfri, således at en annullation af aftalen alene medfører, at den pågældende forbruger skal tilbagebetale den lånte kapital.

3) Artikel 4, stk. 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler

skal fortolkes således, at

vilkår vedrørende tjenesteydelser, der er accessoriske til en forbrugerkreditaftale, og som giver en forbruger, der køber disse tjenesteydelser, en prioriteret behandling af den pågældendes ansøgning om ydelse af en kredit og tilrådighedsstillelse af det lånte beløb samt muligheden for at udskyde tilbagebetalingen af de månedlige afdrag eller at nedsætte beløbet herfor, i princippet ikke henhører under denne aftales hovedgenstand som omhandlet i denne bestemmelse og dermed ikke er udelukket fra vurderingen af, om vilkårene er urimelige.

4) **Artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13**

skal fortolkes således, at

et vilkår i en forbrugerkreditaftale, der giver den omhandlede forbruger mulighed for at udskyde eller ændre de månedlige kreditafdrag mod betaling af yderligere omkostninger, selv om det ikke er sikkert, at denne forbruger vil gøre brug af denne mulighed, kan være urimeligt, navnlig når disse omkostninger står i klart misforhold til det ydede låns størrelse.

5) **Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, direktiv 93/13, sammenholdt med effektivitetsprincippet,**

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, der gør det muligt at forpligte en forbruger til at bære en del af sagsomkostningerne, når den pågældende – efter, at et kontraktvilkår er kendt ugyldigt, fordi det er urimeligt – kun har fået delvis medhold i sin påstand om tilbagebetaling af beløb, som den pågældende har betalt uretmæssigt i medfør at dette vilkår, med den begrundelse, at det i praksis er umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at fastlægge omfanget af denne forbrugers ret til tilbagebetaling af disse beløb.

Underskrifter